

ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)
DOI:10.52058/2708-7530-2023-7(26)

VĚDA A PERSPEKTIVY

No 7(26)
2023

Ми з України

ISSN 2695-1584 (Print)

ISSN 2695-1592 (Online)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7\(26\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7(26))

Věda a perspektivy

№ 7(26) 2023

Praha, České republika
2023

Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. № 7(26) 2023. str. 291

Zveřejněno rozhodnutím akademické rady Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (zápis č. 46/2023 ze dne 21. červenec 2023)

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. , Česká republika
International Economic Institute s.r.o. Praha, Česká republika se sídlem V Lázních 688,
Jesenice 252 42
IČO 03562671 Praha, Česká republika
zastoupen Mgr. Markétou Pavlovou

Časopis vychází v rámci práce vydavatelské skupiny „Scientific Perspectives“ a s vědeckou podporou: veřejné organizace „Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration“, veřejné organizace „Association of Scientists of Ukraine“, Institut filozofie a sociologie Ázerbájdžánu Národní akademie věd (Baku, Ázerbájdžán)

Časopis je zařazen do mezinárodní vědeometrické databáze Index Copernicus (IC), mezinárodního vyhledávače Google Scholar a do mezinárodní vědeometrické databáze Research Bible

Šéfredaktor:
**Karel Nedbálek - doktor
práv, docent (Zlín, Česká
republika)**

Zástupce šéfredaktora:
**Markéta Pavlova - ředitel,
Mezinárodní Ekonomický
Institut (Praha, České
republika)**

**Dina Dashevska - geolog,
geochemist Praha, Česká
republika (Jeruzalém, Izrael)**

Členové redakční rady:

- Humeir Huseyn Achmedov** - doktor pedagogických věd, profesor (Baku, Ázerbájdžán)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačíšin - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Dina Dashevsky - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jerusalem, Izraeli)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Badri Getchbaya - doktor ekonomie, profesor, docent na Batumi State University. Shota Rustaveli (Gruzie)
Laila Achmetová - doktorka historických věd, profesorka politologie, profesorka UNESCO, mezinárodní žurnalistiky a médií na žurnalistické fakultě Kazachské národní univerzity (KazNU). al-Farabi (Kazachstán)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Michał Tomasz - doktor věd, docent katedry geografie regionálního rozvoje, University of Gdańsk (Polsko)

Články jsou vyvěšeny v redakci autora. Za obsah a pravopis zaslaných materiálů odpovídají autoři

OBSAH

SÉRIE “Ekonomika”

- Alaa Alnadzhar** 9
FORMATION OF THE COMPANY'S FINANCIAL SECURITY STRATEGY IN CONDITIONS OF MACROECONOMIC INSTABILITY
- Nazar Didukh** 22
STATUS AND DYNAMICS OF EXPORT OF UKRAINE'S AGRICULTURAL PRODUCTS THROUGH THE “GRAIN CORRIDOR” UNDER THE INFLUENCE OF CURRENT CHALLENGES AND DANGERS
- Vlada Zhykharieva, Olga Koretska, Mykola Kapatsyna** 29
RISK INSURANCE AGAINST COMMODITY PRICE FLUCTUATIONS ON THE EXAMPLE OF WHEAT FUTURES
- Іван Буртняк, Роман Кашевський** 37
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ
- Андрій Грабарєв, Геннадій Македон, Наталія Головка, Сергій Гадзіна, Вікторія Куліда** 46
СТВОРЕННЯ ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ НА ЗРАЗОК ЧАТ-БОТІВ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЦІ КНЕУ

SÉRIE “Pedagogika”

- Anna Slatvinska** 56
PROFESSIONAL WORK OF A REHABILITATION TEACHER AS A BASIS FOR A HARMONIOUS DEVELOPMENT OF A CHILD WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Людмила Базиль, Тетяна Рулевська 67
*КРИТЕРІЇ Й ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ
РОЗВИНЕНOSTІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ РІЧКОВОГО Й МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ*

Тетяна Ільніцька, Роман Гуревич 82
*ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДСЕСТРИНСТВА ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ
СЕРЕДОВИЩІ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ*

Юлія Набок-Бабенко 93
*ТЕНДЕНЦІЇ В ТЕСТОВОМУ ОЦІНЮВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЛІЦЕЮ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА
ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ*

Тетяна Резнік 103
*ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬ-
НИХ ЗАНЯТЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
ЛІЦЕЮ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ*

Наталія Савчук 113
*ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО
МОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ*

Світлана Січкара, Ірина Денисюк 127
*ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ*

Наталія Трофаїла 141
*ПРАЦЯ ДОРОСЛИХ ЯК ЗАСІБ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З
СУСПІЛЬНОЮ ДІЙСНІСТЮ*

SÉRIE “Právní vědy”

Alla Sotska 151
*THE ROLE OF THE CONSULAR INSTITUTIONS OF UKRAINE
IN ISSUES OF PROVIDING THE RIGHTS OF INCAPACITATED
PERSONS AND PERSONS WHOSE LEGAL CAPACITY IS LIMITED*

Роман Титикало 159
*ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ*

SÉRIE “Veřejná správa”

Максим Крайнюков, Юрій Ровинський 168
*ІНСТИТУТ КОНТРОЛЮ В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ
СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ*

Вікторія Хаустова, Ірина Жукова, Наталія Трушкіна 178
*ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ*

SÉRIE “Lékařské vědy”

Elvira Yasynska 193
*INFLUENCE OF PSYCHOEMOTIONAL DISORDERS ON THE
OCCURRENCE AND CURENT OF CARDIOVASCULAR DISEASES*

SÉRIE “Filologické vědy”

Oksana Melnychuk 201
SCHEMAS AND COGNITIVE MODELLING OF NARRATIVE

Світлана Шуляк 211
*КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ: ЛІНГВОКОГ-
НІТИВНИЙ АСПЕКТ*

Olesia Samokhval, Inha Paslavska 222
*THE PRACTICAL ASPECT OF ENGLISH-LANGUAGE
TRANSLATION OF FILM TITLES INTO GERMAN*

Ірина Соловйова 230
*МЕНТАЛЬНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ*

Володимир Фуркало, Вікторія Фуркало 245
*ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОГО
АНАЛІЗУ МИСТЕЦТВА*

SÉRIE “Umění”

Роман Лопатинський

257

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ МАЛОЇ ФОРМИ У ТВОРЧОСТІ Б. БАРТОКА (НА ПРИКЛАДІ ДВОХ РУМУНСЬКИХ ТАНЦІВ ОР. 8А)

SÉRIE “Sociální komunikace”

Віолета Нечипоренко

268

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

SÉRIE “Mezinárodní ekonomie”

Vira Tolkach

282

THE IMPORTANCE OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (IFRS) AND THE NEW SUSTAINABILITY REPORTING STANDARDS, IFRS S1 AND IFRS S2, IN SUSTAINABLE BUSINESS DEVELOPMENT IN THE US

SÉRIE “ Sociální komunikace ”

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7\(26\)-268-281](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7(26)-268-281)

Віолета Нечипоренко

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ,
м. Вінниця, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-2429-9487>*

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблеми психології міжкультурних комунікацій. Мета розвідки полягає у вивченні значення кроскультурної психології для ефективної міжкультурної комунікації, визначенні найбільш вдалих шляхів акультурації українських переселенців у Великій Британії. З'ясовано, що міжкультурні комунікації пов'язані з низкою труднощів, яких не фіксують під час внутрішньокультурного спілкування: використання вербальних і невербальних засобів спілкування; вплив etic- і emic- елементів; прояви етноцентризму, стереотипи сприйняття і поведінки; невизначеність або двозначність основних правил, за якими здійснюється інтеракція; неминучість конфлікту і непорозумінь. Підкреслено, що труднощі міжкультурної комунікації можуть призвести до фрустрації, емоційного розладу, втрати інтересу до подібних інтеракцій через додаткові зусилля, яких потрібно докладати.

Акцентовано, що акультурація передбачає не випадковий, короткочасний контакт між двома певними культурами, а довготривалу, сталу, безпосередню взаємодію, яка передбачає помітні результати: зміну культурних і психологічних феноменів серед людей, які перебувають у контакті. З огляду на дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців у розвідці проаналізовано основні етапи процесу акультурації, визначено моделі (одновимірні та двовимірні акультурації) та стратегії акультурації (асиміляція, сепарація/сегрегація, маргіналізація та інтеграція).

Окремо висвітлено питання виникнення і розвитку «культурного шоку» (культурної стомлюваності) – потрясіння через втрату усіх звичних знаків і

символів соціальної взаємодії, болісне занурення у нову культуру. Аналіз публікацій у відкритих джерелах, інтерв'ю з українськими переселенцями та британськими спеціалістами і волонтерами дають змогу проілюструвати різні стадії культурного шоку, уможливають висновок про те, що масштаби проявів культурного шоку і тривалість міжкультурної адаптації залежать від низки факторів, які можна розподілити на дві групи: внутрішні (індивідуальні) і зовнішні (групові). Визначено основні форми вияву культурного шоку.

Окреслено індикатори психологічної та соціокультурної адаптації, найважливішим з яких є зайнятість, задоволення роботою і рівнем професійних досягнень і, відповідно, добробут у новій культурі.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, кроскультурна психологія, культурна адаптація, акультурація, культурний шок.

Violeta Nechyporenko

*Candidate of Science in Philology, Assistant Professor,
Assistant Professor of the Department of Foreign Philology and Translation
of the Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University
of Trade and Economics, Vinnytsia, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-2429-9487>*

PROBLEMS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION AND ADAPTATION OF UKRAINIANS IN GREAT BRITAIN

Abstract. The article deals with the psychological issue on intercultural communication. The aim of the research is studying of the significance of cross-cultural psychology for an effective intercultural communication and identifying the most successful ways of Ukrainians' acculturation in Great Britain. It is underlined that intercultural communication reflects some difficulties, which are not observed in the process of "intracultural" interaction. They are: the usage of verbal and non-verbal mean of communication; strong influence of etic- and emic- elements; manifestations of ethnocentrism, behavioral and comprehensive stereotypes; uncertainty and ambiguity of main rules determining interactions; the inevitability of conflicts and misunderstandings. The article focuses on the thesis that the difficulties of intercultural communication can lead to frustration, emotional disturbance, and loss of interest in such interactions due to additional efforts that need to be made.

It is emphasized that acculturation does not involve an accidental, short-term contact between two certain cultures, but a long-term, permanent, direct interaction,

which provides for noticeable results: a change in cultural and psychological phenomena among people who are in contact. Based on the works of domestic and foreign scientists, the research analyzes the main stages of the acculturation process, defined models (one-dimensional and two-dimensional acculturation) and strategies of acculturation (assimilation, separation/segregation, marginalization and integration).

The issue of the emergence and development of "culture shock" (cultural fatigue) - shock due to the loss of all the usual signs and symbols of social interaction, painful immersion in a new culture is highlighted separately. The analysis of publications in open sources, interviews with Ukrainian immigrants and British specialists and volunteers make it possible to illustrate different stages of culture shock, enable the conclusion that the scale of manifestations of culture shock and the duration of intercultural adaptation depend on a number of factors that can be divided into two groups: internal (individual) and external (group). The main forms of culture shock are defined.

Indicators of psychological and socio-cultural adaptation are outlined, the most important of which are employment, job satisfaction and level of professional achievements and, accordingly, well-being in a new culture.

Keywords: intercultural communication, cross-cultural psychology, cultural adaptation, acculturation, culture shock.

Постановка проблеми. У 1959 році Е. Холл у книзі "The Silent Language" докладно описав головні положення і ідеї міжкультурних комунікацій, виявив зв'язок між культурою і комунікацією, зробив припущення про необхідність дослідження окремих поведінкових підсистем різних культур. Загалом метою досліджень кроскультурної психології є: перевірка універсальності психологічних знань і теорій, аналіз психологічних гіпотез і знань про різні культурні середовища, щоб з'ясувати їх застосовність і межі використання для інших культурних груп; вивчення інших культур для відкриття психологічних феноменів, не представлених в обмеженому досвіді власної культури; інтеграція досягнень кроскультурної психології із загально психологічними теоріями і побудова більш універсальної психології, дані якої будуть застосовані для ширшого спектра культур.

Сучасний світ стає все більш відкритим – елімінуються етнічні і культурні кордони, країни об'єднуються у міждержавні союзи, збільшується роль міжнародних корпорацій, розширюються і поглиблюються ділові контакти, зростає туризм, міграція і, на жаль, збільшується число вимушених мігрантів, зокрема українців, які через військовий конфлікт залишили батьківщину і намагаються інтегруватися в західноєвропейських країнах. Отже, актуальною стає проблема психології міжкультурних комунікацій. Як у західних країнах, так і в Україні здійснюються численні дослідження в царині етнічної і кроскультурної психології. Разом з тим методологічних і

теоретичних праць, пов'язаних з узагальненням емпіричних досліджень, висуненням нових концепцій, вочевидь не достатньо. Таку ситуацію в даному науковому напрямі фіксують дослідники з різних країн. І справа не лише у відставанні теорії від потоку емпіричних розвідок. Припускаємо, що недостатньо усвідомлюється той факт, що етнопсихологічні та кроскультурні дослідження переважно мають міждисциплінарний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні розвідки у царині перекладознавства і міжкультурної комунікації акцентують на ідеї «інакшості» (культурної ідентичності), адже через пізнання іншої мови і культури легше будувати мости взаємодії і взаєморозуміння. Історія міжкультурних відносин нараховує вже більше двох тисячоліть, але прикладів успішної комунікації, на жаль, налічується набагато менше, ніж поразок.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці західних дослідників: «архітекторів етнопсихології» (Р. Бенедикт, Ф. Боас, Л. Леві-Брюль), всесвітньо відомих психологів і культурологів (Дж. Беррі, П. Дасен, Д. Мацумото, А. Пуртінга, М. Сігалл, Г. Тріандіс, Е. Холл, Дж. Хофстеде). Проблема виокремлення мови як основного елемента комунікації й дослідження впливу на формування культурної ідентичності та культурного горизонту була розглянута такими дослідниками, як М. Беннет, П. Бергер, Дж. Фіске. Необхідність міжкультурних комунікацій у сучасному суспільстві, їх специфіку та функцію розглядають вітчизняні вчені: І. Бахов, Т. Близнюк, М. Галицька, С. Діброва, Н. Іваницька, Д. Лікарчук, В. Манакін, А. Науменко, І. Тарасюк, С. Чугу. Вагомий внесок у розвиток української етнокультурної психології зробили І. Данилюк, А. Курапов, І. Ягіяєв.

Звернення до здобутків інших наук (прагматика, етнолінгвістика, психолінгвістика, кроскультурна психологія, соціолінгвістика тощо) відкриває нові перспективи міжкультурних досліджень; «застосування міждисциплінарного підходу сприяє взаєморозумінню і повазі «інакшості» в усьому її багатстві, і попередженню комунікативного конфлікту в полікультурному глобалізованому спілкуванні [1, с. 120]. Проте, як і в попередніх наших розвідках, підкреслюємо, що царина знань, пов'язана з кроскультурними комунікаціями, перебуває у процесі сталого динамічного розвитку, а наявний теоретичний доробок все ще не систематизує усі аспекти, необхідні для вдалої міжкультурної взаємодії [2, с. 199].

Мета статті полягає у вивченні значення кроскультурної психології для ефективної міжкультурної комунікації, визначенні найбільш вдалих шляхів акультурації українських переселенців у Великій Британії.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурні комунікації пов'язані з низкою труднощів, які їх ускладнюють, роблять більш вимогливими і специфічними у порівнянні з внутрішньокультурним спілкуванням.

Перша проблема зумовлена використанням вербальних і невербальних засобів спілкування. Вербальні засоби включають в себе знання рідної і іноземної мов, засвоєння унікального набору фонем, морфем, лексики, синтаксису і граматики, семантики і прагматики. Вербальна мова, яка містить ці компоненти, – це смислова система, яка уможливорює обмін ідеями, думками і почуттями. Невербальні засоби включають поведінкові і паралінгвістичні особливості. У процесі міжкультурної комунікації людина часто не в змозі повністю засвоїти специфіку чужої мови, адекватно розуміти не лише слова, а й невербальну поведінку, що супроводжується жестами, мімікою, паралінгвістикою. Дослідження білінгвізму довели тісний зв'язок між культурою і мовою: носії кількох мов включають у своїй свідомості специфічну мовну (вербальну і невербальну) культурну систему, коли розмовляють певною мовою [3, с. 457 - 460].

Друга проблема обумовлена етіс- і еміс- елементами. Кроскультурні дослідження довели, що вираження емоцій і закономірності пам'яті є етіс-елементом. Але під час міжкультурного спілкування людина має знати і враховувати ситуативні особливості, пов'язані з еміс-елементами. Для прикладу, соціальна дистанція між людьми – це елемент спілкування, притаманний багатьом культурам, але в різних культурах дистанція суттєво відрізняється.

Третє ускладнення пов'язане з проявами етноцентризму як тенденції роздивлятися світ крізь культурні фільтри. Ці фільтри являють собою особливий механізм, за допомогою якого культура впливає на комунікацію. Культурні розбіжності і символіка можуть призвести до помилок, непорозумінь і конфліктів. Подолання етноцентричного погляду на світ потребує великої психологічної праці над собою, прийняття принципів релятивізму, засвоєння правил і технік міжкультурного спілкування.

Четверта проблема: стереотипи сприйняття і поведінки, помилки в інтерпретації поведінки створюють бар'єри на шляху ефективної міжкультурної комунікації. Інші тенденції, такі як спотворення інформації задля задоволення власних інтересів (self-serving bias) – також в різних культурах проявляються по-різному.

П'яте ускладнення: особливість міжкультурної комунікації полягає у невизначеності або двозначності стосовно основних правил, за допомогою яких буде здійснюватися інтеракція. Люди не можуть бути впевнені в ідентичності правил, якими послуговуються представники різних культур. Невизначеність притаманна і вербальній і невербальній поведінці.

Шоста проблема пов'язана з неминучістю конфлікту і непорозумінь. У міжкультурних контактах існує велика вірогідність того, що поведінка людей не відповідає взаємним очікуванням. Така невідповідність часто інтерпретується як зазіхання на систему цінностей і мораль, викликає

негативні емоції. Конфлікти непорозуміння можуть виникнути не лише з людьми, але й з умовами іншокультурного життя (громадський транспорт, пошта, торгівля, ведення бізнесу тощо).

Таким чином, труднощі міжкультурної комунікації можуть призвести до фрустрації, емоційного розладу, втрати інтересу до подібних інтеракцій через додаткові зусилля, яких потрібно докладати.

З кінця 30-х років ХХ ст. увагу західних дослідників привертає проблема психологічної адаптації до нового культурного середовища. Вперше термін «аккультурація» вживають антропологи R. Redfield, P. Linton, M. Herskovits, які і сформулювали його класичне визначення: «Акультурація – це феномен, що виникає в результаті безпосереднього тривалого контакту груп людей із різними культурами, що виражається в зміні патернів оригінальної культури однієї або обох груп» [цит. за 4, с. 310]. У вітчизняній етнічній та кроскультурній психології під акультурацією розуміють процес взаємовпливу людей з різними культурами між собою, а також результат цього впливу. Необхідно наголосити, що у наведеній дефініції акцентовано не на випадковому, короткочасному контакті між двома певними культурами, а на довготривалій, сталій, безпосередній взаємодії. Крім того, йдеться і про помітні результати такої взаємодії: зміна культурних і психологічних феноменів серед людей, які перебувають у контакті.

За О. Селівановою, процес акультурації поділяється на наступні етапи:

1) нульова фаза як підготовча (збір інформації про культуру іншого народу, перше знайомство з мовою);

2) фаза вживання в культуру (вороже ставлення до культури й мови, порушення уявлення про ідентичність, утрата орієнтації в соціокультурному просторі);

3) адаптивна фаза (деяке примирення з чужою культурою шляхом пошуку спільного з власною культурою або припустимого для себе);

4) етап рівноваги, що здебільшого триває два роки при перебуванні в чужій країні (зменшення міри критики чужої культури, прагнення створити об'єктивну думку);

5) остання фаза (повернення додому й адаптація до своєї культури, порівняння культур і вражень) [5, с. 298].

Говорячи про модель акультурації, варто зазначити, що її традиційно розглядають як одновимірну та двовимірну акультурацію. І. Тарасюк пояснює це тим, що спочатку акультураційні процеси розглядали винятково з позиції пристосування переселенців до нового соціокультурного оточення і у фокусі уваги перебував лише перебіг та особливості їхньої акультурації, а згодом такі дослідження доповнено зворотним науковим поглядом на ситуацію: учені описували зміни, що відбувалися в домінуючих етнічних групах [6, с. 20]. Двовимірну акультураційну модель – це логічне продовження першої

(одновимірної). Найбільш відома модель акультурації іммігрантів, яку запропонував канадський науковець Дж. Беррі [7]. Провівши ґрунтовні дослідження в цьому напрямі, Дж. Беррі запропонував власну концепцію міжкультурної взаємодії та відповідно акультураційних стратегій. Згідно з цією теорією процес входження в нову культуру пов'язаний із двома основними проблемами, які має вирішувати мігрант: підтримка та збереження власної культури та бажання участі в нових міжкультурних контактах. З огляду на варіанти та комбінацію відповідей на ці запитання, Дж. Беррі виокремив чотири стратегії акультурації: асиміляція, сепарація / сегрегація, маргіналізація та інтеграція. Проаналізуємо докладніше кожен із зазначених у моделі стратегій з опертям на висновки, запропоновані українською дослідницею І. Тарасюк [6, с. 21 – 22]:

Асиміляція – відмова, повна втрата народом своєї культурної ідентичності, традицій, мови з'єднання з домінантною етнічною групою. Це може відбуватися шляхом абсорбції непанівної групи в усталену панівну групу або шляхом з'єднання багатьох груп для створення нового, однорідного суспільства. Сучасні науковці в галузі акультурації не вбачають асиміляцію обов'язковим завершальним етапом акультурації. Асиміляційний процес досить повільний, тривалий, може відбуватися впродовж життя кількох поколінь мігрантів. Коли йдеться про повну або майже повну втрату етнічною меншиною своїх етнічних особливостей, приміром, мови, культури, традицій, способу життя, тощо і відбувається повне прийняття особливостей панівного етносу, асиміляцію називають і так званою деетнізацією.

Сепарація / сегрегація – це цілковите збереженням власної культурної спадщини, етнічної ідентичності, традицій та водночас уникнення суттєвих контактів чи відносин із культурою іншої етнічної групи. Залежно від того, яка група (панівна або непанівна) має більший вплив на ситуацію, ця стратегія може прийняти форму або сегрегації, або сепарації. Коли модель поведінки вказує панівна група, виникає сегрегація, тобто певне відсторонення людей з іншої групи. Коли ж самі переселенці не бажають вступати у взаємовідносини з представниками більшості, йдеться про сепарацію. Збереження традиційного стилю життя, уникаючи участі в житті панівної групи суспільства, може цілком задовольняти акультураційну групу і, отже, вести до її незалежного існування. Загалом сегрегація і сепарація відрізняються тим, що мають різних «ініціаторів», які зрештою визначають наслідки акультураційного процесу мігрантів.

Маргіналізація – почуття відчуження, утрата ідентичності і так званий акультураційний стрес. Ця стратегія призводить до втрати культурного та психологічного контакту як зі своєю традиційною культурою, так і з культурою домінантної більшості. Така форма акультурації має негативний характер, породжує класичну ситуацію маргінальності та дискримінації

особистості. У контексті маргіналізації треба говорити про її два підвиди: аномію та індивідуалізацію. Аномія позначає культурне відчуження, спричинене відкиданням власної культури та культури суспільства, що приймає. У випадку індивідуалізації ідеться про незалежне, самостійне сприйняття кожного окремого члена суспільства, не надаючи йому соціальної ролі «мігрант» чи «місцевий мешканець». На перше місце виходять особисті якості, а не належність особистості до етнічної групи чи соціальної категорії. З цієї причини в індивідуалістів спостерігається тенденція до однакового сприйняття як мігрантів, так і представників панівного суспільства.

Інтеграція – збереження певної культурної цілісності власної етнічної групи, так і прагнення стати невід’ємною частиною домінантної спільноти.

Розмірковуючи про інтеграцію як стратегію акультурації, її можна порівняти із золотою серединою між збереженням власної культурної ідентичності і приєднанням до панівного суспільства. Така стратегія найбільш вдала та передбачає певну кооперацію між двома етнічними групами. Група переселенців поступово адаптується до базових цінностей суспільства-господаря, тоді як домінантне суспільство наближає, адаптує свої соціальні інститути відповідно до потреб свого багатонаціонального суспільства. Водночас інтеграційна стратегія здатна реалізуватися лише в суспільстві з низьким рівнем упереджень, толерантним ставленням до різних етнічних груп і культурного розмаїття.

Поділяємо думку І. Тарасюк про існування чинників, які впливають на вибір стратегії акультурації, а саме:

- загальна панівна перевага на користь певної акультураційної стратегії;
- національний контекст;
- вибір на користь тієї стратегії, що найбільше влаштовує особистість та корисна в досягненні особистісних цілей;
- схвалення / заборона з боку панівної групи [6, с. 23].

Будь-яка взаємодія людини з новою, але при цьому «чужою» для неї культурою супроводжується своєрідним процесом входження у дану культуру, який для різних людей (у різних ситуаціях контакту з культурою) є більш або менш болісним, але завжди з певними наслідками. Окрім отримання нових знань, досвіду, духовного збагачення, нерідко спостерігається неприйняття нової культури, що може спровокувати появу різних проблем і стресів. Такий вплив «чужої» культури на людину є потрясінням, яке призводить до порушення її психічного здоров’я, і отримало назву «культурний шок» (культурна стомлюваність). Його відчувають більшість іммігрантів, які опинилися в іншій культурі, незалежно від причин їхнього переїзду до нової країни.

У науковий обіг термін «культурний шок» у 1960 році увів американський дослідник К. Оберг. На його думку, культурний шок – це

наслідки тривоги, яка з'являється через втрату усіх звичних знаків і символів соціальної взаємодії, крім того, при входженні в нову культуру у людини виникають досить неприємні відчуття. У наш час болісне занурення у нову культуру пояснюється, по-перше, його несподіваністю, а по-друге, можливою переоцінкою власної культури не на її користь. Отже, культурний шок – це реакція особи при зіткненні з принципово новою для себе культурною реальністю, яка викликає конфлікт між звичними для неї цінностями, нормами, звичками тощо [8, с. 342].

Механізм розвитку культурного шоку вперше детально був описаний К. Обергом, який стверджував, що люди проходять через певні ступені переживання культурного шоку і поступово досягають задовільного рівня адаптації.

I етап називають «медовим місяцем»: як правило, мігранти, опинившись за кордоном, сповнені ентузіазму і сподівань. До приїзду українських вимушених переселенців у Великій Британії готувалися: їх чекало підготовлене житло, пункти допомоги, благодійні проєкти, мовні курси, пільги і матеріальна допомога. Як згадують жінки з Маріуполя: «*Три тижні в повній блокаді, без світла та мобільного зв'язку маріупольці чекали оголошення про евакуацію. ...Без опалення спали вдягнені у весь теплий одяг, що був. Готували на вогнищах, а за водою ходили до криниць*» [9]. Для людей, які на батьківщині потерпали від обстрілів, відсутності тепла і світла, елементарних побутових речей, це дійсно був «медовий місяць». Але цей період швидко минає.

На *II етапі* незвичне оточення і культура починають чинити негативний вплив. Все більшого значення набувають психологічні фактори, викликані нерозумінням місцевих мешканців. Результатом можуть бути розчарування, фрустрація і навіть депресія. Тому у цей період мігранти намагаються втекти від реальності, спілкуючись переважно зі своїми земляками і скаржачись їм на життя. Психологиня Єлизавета Бурцева так описує свої відчуття невизначеності у перші тижні перебування у Британії: «*А що, якщо в мене не з'являться тут друзі? Якщо я не зможу знайти роботу? Якщо я не звикну до країни? Якщо нічого не вийде та доведеться повертатись додому, що тоді?*» [9].

III етап – критичний, оскільки культурний шок досягає максимуму, що може викликати соматичні і психічні хвороби. Частина мігрантів повертається на батьківщину. Але більшість знаходить сили подолати культурні розбіжності, вивчає мову, знайомиться з місцевою культурою, намагаються обзавестися місцевими друзями, від яких можна отримати підтримку. На підтвердження наведемо слова вищезгаданої Єлизавети Бурцевої: «*Вже за пару місяців почало з'являтися коло нових друзів. Спонсори, міські громади організовують зустрічі для українців. Вже не було того відчуття самотності та відчуженості*» [9]. Суголосними є слова Ірини Омельчук: «*Я приїхала з*

Тернопільської області на початку травня. Ходжу на курси з англійської, бо у школі вчила німецьку. Поблизу свого місця проживання знайшла роботу на неповний робочий день помічницею на кухні в китайський ресторан. У нас є спеціальна група, де збираємося у церкві» [10].

На IV етапі з'являється оптимістичний настрій, людина стає більш впевненою у собі і задоволеною своїм становищем у новому суспільстві і культурі, вважаючи досить успішним пристосування і інтегрування до життя нового суспільства. Поступово досягається повна адаптація до нової культури. Індивід і оточуюче середовище взаємно відповідають одне одному.

Залежно від інтенсивності перерахованих факторів процес адаптації може тривати від кількох місяців до 4-5 років. Масштаби проявів культурного шоку і тривалість міжкультурної адаптації залежать від низки факторів, які можна розподілити на дві групи: внутрішні (індивідуальні) і зовнішні (групові).

Серед внутрішніх факторів домінують індивідуальні характеристики і особливості людини: вік, стать, освіта, риси характеру. На думку дослідників, вік людини є базовим і критичним критерієм адаптації до іншої культури. З віком людина складніше інтегрується у нову культурну систему, сильніше і довше відчуває культурний шок, повільніше приймає цінності і зразки поведінки нової культури. Якщо розмежовувати гендерні особливості, то доведено, що жінкам, життя яких у нових умовах обмежується побутом і турботами про сім'ю, значно складніше пристосуватися. Якщо жінки ведуть активний спосіб життя, то адаптуються швидко, як і чоловіки. Не менш важливим у процесі адаптації є освітній рівень людини: чим він вище, тим успішніше відбувається адаптація. Адже освіта збільшує внутрішній потенціал людини, ускладнює її сприйняття оточуючого середовища і, відповідно, робить її більш толерантною у ставленні до змін і новацій. Аналіз особистісних характеристик свідчить, що комунікабельна, толерантна людина демонструє легше звикання до нового середовища. Також легше адаптуються люди, які мають досвід життя у різних країнах, вміють контролювати свої емоції, долати перешкоди, вірять у себе і пристосовані до різних життєвих умов. Перераховані фактори дозволяють скласти універсальний перелік бажаних особистісних характеристик людини, яка готується до життя у іншій країні. До таких характеристик відносять професійну компетентність, високу самооцінку, комунікабельність, екстравертність, інтерес до оточуючого середовища і людей, здатність до співробітництва, внутрішній самоконтроль, наполегливість.

Велика Британія – острівна держава, що стала домом для українців декількох поколінь. Зараз наші співвітчизники їдуть туди за кількома програмами, рятуючись від війни. З початком повномасштабного вторгнення російської армії на територію України у лютому 2022 року уряд Великої

Британії започаткував спеціальну програму допомоги для українських біженців. Заслужують на увагу спогади Оксани Калали, яка мала досвід роботи з емігрантами, що мають проблеми з емоційним станом, схильні до депресій, працювала з афганцями, які прибули рік тому до Великої Британії за спеціальною програмою: *«Я працювала з вагітними афганськими жінками, робила медичні огляди, приймала пологи. Британський уряд не справився з цією системою, вона була досить непродуманою. Афганські сім'ї проживали в готелях, це дорого обходилося державі. Я переймалася тим, що вони не справилися з програмою для афганців і відкривають програму для українців»* [10]. Місцеві уряди не могли дати відповіді на ті численні запитання, які виникали щодо організації допомоги українським переселенцям, тож українці запропонували створити своє об'єднання, яке б займалося питаннями адаптації співвітчизників у новій країні. *«В уряді чесно сказали, що не знають, як організувати допомогу для новоприбулих, тому запропонували зробити свою організацію, а вони її профінансують»*, – згадує Оксана. Так українка родом з Житомирської області стала очільницею організації “Ukrainian Support Greenwich” та зібрала команду, яка їй допомагає [10].

Крім того, уряд Великої Британії опублікував посібник [11; 12], щоб допомогти облаштуватися українським біженцям після прибуття в країну. У посібнику можна дізнатися:

- що варто знати у перші кілька днів після прибуття в країну;
- як українцям звикнути до життя у Великій Британії;
- як знайти дімівку в країні;
- де отримати доступ до основних державних послуг, таких як охорона здоров'я;
- як і де знайти роботу;
- догляд за дітьми;
- освітні послуги та можливості для біженців у Великій Британії;
- інформацію для тих, хто прибуває за програмою «Дім для України».

Також можна завантажити інформацію про Британський Червоний Хрест. Безсумнівно, така інформація стане у пригоді громадянам України, які нещодавно прибули до Великої Британії, щоб зрозуміти свої права та дізнатися про найбільш корисні послуги, до яких вони можуть отримати доступ під час перебування в цій країні. Уточнюється, що такі посібники доступні для біженців українською та англійською мовами.

Узагальнюючи науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, українські дослідники визначають основні форми вияву культурного шоку:

- напруження через зусилля, що докладаються для досягнення психологічної адаптації;
- почуття втрати через позбавлення друзів, майна та професії;

- почуття самотності (покинутості) у новій культурі;
- тривога, що переходить в обурення і відразу після усвідомлення культурних відмінностей;
- порушення рольових очікувань та відчуття самоідентифікації;
- почуття неповноцінності через нездатність впоратися із ситуацією [13, с. 149].

Результати дослідження підтверджують справедливості таких висновків, адже респонденти проаналізованих інтерв'ю описували саме такі симптоми, розповідаючи про свої перші тижні у Британії.

Висновки. Сучасні дослідники розглядають культурний шок як складову процесу адаптації до нових умов. Під час цього процесу особистість набуває знання нової культури, стандарти поведінки в ній, стає більш культурно розвинутою, хоча і в стресі. Тому з кінця 90-х років ХХ ст. експерти воліють говорити не про культурний шок, а про таке поняття, як «стрес акультурації».

Психологічна адаптація – це досягнення психологічного задоволення у новій культурі, проявами якого є гарне фізичне і психічне здоров'я, точно усвідомлене почуття особистої і національно-культурної специфіки. Соціокультурна адаптація складається із здатності вільно знаходитися в межах нової культури і суспільства, здатності розв'язувати щоденні проблеми в родині, житті, на роботі. Одним з найважливіших індикаторів успішної адаптації є зайнятість, задоволення роботою і рівнем професійних досягнень і, відповідно, добробут у новій культурі, тому велику увагу слід приділяти питанням працевлаштування, перекваліфікації, порадам щодо подання заявки на посаду чи стажування, складання резюме, співбесідам тощо.

Комунікативний процес – це ключовий момент культурної адаптації. Як місцеві мешканці передають інкультурні аспекти свого життя через взаємодію один з одним, так і новоприбулі мешканці знайомляться з новими культурними умовами і набувають нові навички за допомогою комунікації. Отже, процес зростання культурного рівня – це набуття комунікативних здібностей в новій культурі. Основним засобом міжособистісної комунікації є мова. Визначальним фактором успішної адаптації в новій громаді є налагодження соціальних зв'язків. У цьому, зокрема, помічними є мовні курси. Важлива також особиста мотивація та індивідуально-психологічні особливості особистості, що перебуває в акультураційному процесі. Безперечно, найбільша взаємна вигода між двома етнічними групами досягається тоді, коли акультураційні стратегії переселенців та місцевого населення збігаються.

Безсумнівно, культурний шок – це складний і болісний для людини стан. Але незважаючи на неминучість процесу адаптації до нової культури і, відповідно, схильність будь-якого мігранта до культурного шоку, можна спробувати подолати негативний вплив нового оточення або принаймні зменшити його болючість.

Література:

1. Ізмайлова І. Г. Кроскультурна обізнаність перекладача в полікультурній комунікації / І.Г. Ізмайлова // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2012. – С. 119-123.

2. Нечипоренко В. О. Значення кроскультурної психології для формування міжкультурної компетентності філолога / В.О. Нечипоренко // Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. X Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 06-07 жовтня 2022 р. – Вінниця, 2022. – Ч. 4. – С. 199 – 206.

3. Matsumoto D. Culture and Psychology / D. Matsumoto, L. Juang. – Wadsworth: Cengage Learning, 2013. – 546 p.

4. Етнокультурна психологія: історія та сучасність: монографія / І. Данилюк, А. Курапов, І. Ягієв. – К.: АртЕк, 2019. – 432 с.

5. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації: підручник / О.О. Селіванова. – Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с.

6. Тарасюк І. В. Стратегії акультурації мігрантів у контексті міжкультурної взаємодії / І.В. Тарасюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»: науковий журнал. – Острог: Видавництво НаУОА, 2021. – № 13. – С. 20 – 24.

7. Berry J. W. Acculturation: Living Successfully in Two Cultures / J. W. Berry // International Journal of Intercultural Relations. – 2005. – No. 29. – P. 697 – 712.

8. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.

9. Вовк Є. «Мені подобалося вдома, в моєму Маріуполі». Адаптація українців у Великій Британії / Є. Вовк // Східний варіант. 02.10.2022 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://v-variant.com.ua/article/z-mariupolia-u-brytaniyu-pereselentsi/>.

10. Евакуація. City [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://evacuation.city/>.

11. Ласкаво просимо! Путівник для українців, які прибувають до Великої Британії [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1097961/Welcome_Guide_English_update_from_20_May_Ukrainian_translation.pdf

12. Welcome: a guide for Ukrainians arriving in the UK [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100294/Ukraine_Welcome_Guide.pdf

13. Загнітко А. Лінгвокультурологія: навчальний посібник / А. Загнітко, І. Богданова. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – 287 с.

References:

1. Izmaylova, I. H. (2012). Kroskulturalna obiznanist' perekladacha v polikulturalnyy komunikatsiyi [A translator's cross-cultural competence in polycultural communication]. *Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy – Linguistics of the XXI century: new researches and perspectives* (pp. 119-123). Kyiv: Logos [in Ukrainian].

2. Nechiporenko, V. O. (2022). Znachennia kroskulturalnoi psykhohohiyi dlia formuvannia mizhkulturalnoi kompetentnosti filoloha [The importance of cross-cultural psychology for building competence of philologists in cross-cultural communication]. *Sotsialno-politychni, ekonomichni ta humanitarni vymiry yevropeyskoi intehratsii Ukrainy – Social, political, economic and humanitarian aspects of European integration of Ukraine: Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference* (Vol. 4) (pp. 199-206). Vinnytsia: VTEI SUTE [in Ukrainian].

3. Matsumoto, D., Juang, L. (2013). *Culture and Psychology*. Wadsworth: Cengage Learning [in English].
4. Danyliuk, I., Kurapov, A., Yahiyayev, I. (2019). *Etnokulturna psykhologhiya: istoriya I suchasnist'* [Ethnocultural psychology: history and modern times]. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian].
5. Selivanova, O. O. (2011). *Osnovy teoriiy movnoyi komunikatsiyi* [The fundamentals of language communication]. Cherkasy: Vydavnytstvo Chabanenko Yu.A. [in Ukrainian].
6. Tarasiuk, I. V. (2021). Stratehiyi akulturatsiyi mihrantiv u konteksti mizhkulturnoyi vzayemodiyi [Acculturation strategies of migrants in the context of their cross-cultural interaction]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universitetu "Otroz'ka akademiya". Seriya "Psykhologhiya" – Scientific notes of Ostroh Academy National University: Psychology Series, 13, 20-24* [in Ukrainian].
7. Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living Successfully in Two Cultures. *International Journal of Intercultural Relations, 29, 697 – 712* [in English].
8. Batsevyeh, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky* [The fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiya" [in Ukrainian].
9. Vovk, Ye. (2022). "Meni podobalosia vdoma, v moyemy Mariupoli". Adaptatsiya ukrayintsiv u Velykiy Brytaniyi ["I liked my home, my Mariupol". Ukrainians' Adaptation in Great Britain]. *Skhidnyi variant – Western Variant, 02.10.2022*. Retrieved from <https://v-variant.com.ua/article/z-mariupolia-u-brytaniuu-pereselentsi/> [in Ukrainian].
10. Evakuatsiya. City [Site "Evacuation. City"]. <https://evacuation.city/>. Retrieved from <https://evacuation.city/> [in Ukrainian].
11. Laskavo prosymo! Putivnyk dlia ukrayintsiv yaki prybuvayut' do Velykoyi Brytaniyi [Welcome! A guide for Ukrainians arriving in the United Kingdom] <https://assets.publishing.service.gov.uk> Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1097961/Welcome_Guide_English_update_from_20_May_Ukrainian_translation.pdf [in Ukrainian].
12. Welcome: a guide for Ukrainians arriving in the UK. <https://assets.publishing.service.gov.uk> Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100294/Ukraine_Welcome_Guide.pdf [in English].
13. Zahnitko, A., Bohdanova, I. (2017). *Linhvokulturolohiya* [Linguoculturology]. Vinnytsia: DonNU [in Ukrainian].

Vydavatel:
Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. , Česká republika
International Economic Institute s.r.o. Praha, České republika

Magazín
Věda a perspektivy

№ 7(26) 2023

Podepsáno k tisku ze dne 24. červenec 2023
Formát 60x90/8. Ofsetový papír a tisk
Headset Times New Roman.
Mysl. tisk. oblouk. 8.2. Náklad 100 kopií.